

**ΘΡΑΚΗ, ΣΤΡΑΝΤΖΑ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΟΔΟΠΗ –
ΤΟΠΟΙ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ**

**Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΣ ΑΒΑΝΓΚΑΡΝΤΙΣΤΗΣ ΓΚΕΟ ΜΙΛΕΒ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ**

**Αικατερίνη Μαραγκουδάκη
Γκέντσο Μπάνεβ (επιστημονικός υπεύθυνος)**

*Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών*

*Ομιλία 3.
Τόπος διεξαγωγής: Στάρα Ζαγόρα*

Ο Γκέο Μίλεβ/Geo Milev (ψευδώνυμο του Georgi Milev Kasabov) υπήρξε ποιητής, μεταφραστής και δημοσιογράφος. Έμεινε γνωστός στους λογοτεχνικούς κύκλους κυρίως για το τελευταίο του ποίημα, τον «Σεπτέμβρη». Παρά το νεαρό της ηλικίας του έχει να επιδείξει αξιόλογο έργο, σε μεγάλη κλίμακα ακόμα και στον τομέα της παιδικής ποίησης. Αν και έφυγε νωρίς από τη ζωή, μόλις 30 ετών, η συμβολή του στην τέχνη ήταν καθοριστική. Έγινε φορέας και γνώστης των πρωτοποριακών καλλιτεχνικών και φιλοσοφικών ρευμάτων της Ευρώπης, υιοθέτησε στοιχεία τους και εν τέλει άφησε το προσωπικό του στίγμα στην ποίηση καταστρατηγώντας τις νόρμες και τα στερεότυπα. Δικαίως κατατάσσεται στους αβανγκαρντιστές ποιητές, αφού δεν δίστασε να εισάγει τολμηρές καινοτομίες αψηφώντας την βέβαιη ρήξη με τις παραδοσιακές αρχές στην τέχνη και τη γενικότερη επικρατούσα κατάσταση στη Βουλγαρία.

Μετείχε στις εξελίξεις της εποχής του και το 1916 πολέμησε στον Α΄ ΠΠ. Έζησε από κοντά τις φρικαλεότητες και πλήρωσε τη συμμετοχή του ακριβά χάνοντας το δεξί του μάτι. Παρόλα αυτά προτίμησε να εμπλέκεται ενεργά στα συνεχώς εξελισσόμενα δρώμενα της χώρας του μέσω της τέχνης. Εκδίδει στο περιοδικό «Πλάμακ» (Φλόγα) το ποίημα «Σεπτέμβρης» ακριβώς ένα χρόνο μετά τα αιματηρά γεγονότα του '24. Το περιοδικό αποσύρεται ταχύτατα από την κυκλοφορία και ο ίδιος συλλαμβάνεται και καταδικάζεται σε απομόνωση. Έμεινε περισσότερο από ένα χρόνο στην απομόνωση, σε ένα σκοτεινό μπουντρούμι, έως ότου αποφάσισε να υποβάλει έφεση. Τότε μυστηριωδώς χάνονται τα ίχνη του... Η σορός του εντοπίζεται μετά από τριάντα χρόνια σε έναν ομαδικό τάφο. Συγκεκριμένα το 1954, διεξήχθη μια δίκη με εκείνους που συμμετείχαν στις εκτελέσεις και αποκάλυψαν την τοποθεσία όπου ήταν θαμμένοι. Αναγνωρίστηκε από το γυάλινο μάτι που έφερε ως τραύμα από τη συμμετοχή του στον πόλεμο. Το μάτι, το οποίο έβγαλαν τότε από το κρανίο, δόθηκε από την οικογένεια στο μουσείο που έγινε στο πατρικό του σπίτι στη Στάρα Ζαγόρα και ένα δεύτερο γυάλινο μάτι που βρισκόταν στο σπίτι του εκλιπόντος στη Σόφια δόθηκε επίσης στο Μουσείο της Επανάστασης, που ιδρύθηκε το 1950.¹

Από τότε η ποίηση του Γκέο Μίλεβ ερμηνεύεται κυρίως μέσα από το πρίσμα της κομμουνιστικής ιδεολογίας, καθώς αυτή ήταν η ανερχόμενη τάση της εποχής και εν συνεχεία όσοι ασχολήθηκαν μεταγενέστερα με το έργο του (ως ερμηνεία και μετάφραση) ήταν κυρίως αριστερών πεποιθήσεων. Εντούτοις μπορούν να υπάρξουν και άλλες ερμηνευτικές προσεγγίσεις εντελώς διαφορετικές από τις υπάρχουσες αριστερίζουσες, καθώς ο χώρος της

¹ https://blitz.bg/obshtestvo/pazyat-v-khranilishche-okoto-na-geo-milev_news35677.html

ποίησης αφήνει μεγάλα περιθώρια ερμηνείας, πόσο μάλλον το ρεύμα του συμβολισμού και του εξπρεσιονισμού ενταγμένα στο ευρύτερο πνεύμα του αβανγκαρντισμού.

Ο «Σεπτέμβρης» ανήκει στις πιο λαμπρές σελίδες της βουλγαρικής ποίησης του 20^{ου} αιώνα και κατακλύζεται από πάθος, σκληρό λόγο και έντονα συναισθήματα. Θεωρείται ένα έργο διαμαρτυρίας στην ανισότητα και γι' αυτό το λόγο μελετήθηκε στα πλαίσια της προλεταριακής ποίησης. Οι εκπρόσωποι της βουλγαρικής τέχνης, συμπεριλαμβανομένου και του Μίλεβ, αντιλήφθηκαν με το δικό τους τρόπο το κλίμα της εποχής και εφάρμοσαν δυτικοευρωπαϊκές τεχνικές. Ο συμβολισμός και ο εξπρεσιονισμός απέκτησαν ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα στη Βουλγαρία.

Η φύση του εξπρεσιονισμού επιδιώκει την ανοικοδόμηση του κόσμου μέσω ενός «μεσσία» ή αλλιώς ενός φωτισμένου ανθρώπου που νιώθει το χρέος να αποκαλύψει την αλήθεια σε όλη την ανθρωπότητα. Ο Μίλεβ σπουδάζοντας στη Λειψία δεν έμεινε ασυγκίνητος από αυτό το ρεύμα, ενώ δεν πρέπει να παραλειφθεί και το γεγονός πως μελετούσε φιλοσοφία.² Την περίοδο 1915-1916³ εξέδωσε στη Βουλγαρία έργα των Friedrich Nietzsche, Richard Dehmel κ.ά. Ειδικότερα ανέπτυξε μια μορφή σκέψης που αντιμετώπιζε όλα τα επιτεύγματα του ανθρώπινου πολιτισμού ως υποδεέστερα του πνεύματος. Επομένως πίστευε ένθερμα στην αποδέσμευση από τον υλισμό. Η τέχνη αρωγός σε αυτή την κατεύθυνση και σε πλήρη αρμονία με την απλότητα έδωσε το έναυσμα στον Μίλεβ να ανανεώσει τη βουλγαρική τέχνη, η οποία αναζητούσε νέες ατραπούς μετά τον Α΄ ΠΠ.

Το θέατρο (μια από τις πανεπιστημιακές του σπουδές) διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της σκέψης του όπως φυσικά και οι άνθρωποι που συναναστρεφόταν. Θαύμαζε απεριόριστα τον σουηδό δημιουργό August Strindberg⁴ και υποστήριζε με θέρμη πως οι μεταρρυθμίσεις στην βουλγαρική τέχνη πρέπει να έχουν αφετηρία τα έργα του συγκεκριμένου συγγραφέα.⁵ Μέσα στην ποίηση του Μίλεβ διακρίνουμε έντονα στοιχεία θεατρικότητας και ευρωπαϊκών επιρροών.

Ο «Σεπτέμβρης» θεωρείται η ενσάρκωση των αξιών και των ιδανικών του Γκέο Μίλεβ. Ο ποιητής ξεκάθαρα μεταφέρει στον αναγνώστη τις εμπειρίες και τα συναισθήματά του. Αναλαμβάνει ενεργά το ρόλο του πνευματικού καθοδηγητή που διακατέχεται από αγαστές αξίες και δεν διστάζει να εισέλθει σε διαμάχη με τους πραγματικούς εχθρούς του έθνους. Αν κάποιος δεν γνώριζε ότι το εν λόγω έργο γράφτηκε το 1924 και αναφέρεται στα ιστορικά δρώμενα του Σεπτεμβρίου του '23, τότε κάλλιστα θα μπορούσε να εικάσει ότι το ποίημα είναι μια διαχρονική επιταγή εξέγερσης για αδελφосύνη και δικαιοσύνη. Ο τίτλος του ποιήματος καθίσταται τόσο γενικός και απροσδιόριστος που μπορεί να τοποθετήσει το έργο στη σφαίρα της διαχρονικότητας.

Όλο το έργο διέπεται από ρομαντικές ιδέες, όπως αυτή του ελεύθερου ανθρώπου μπροστά στον ηθικό νόμο, εντούτοις η φαντασία και το πηγαίο ταλέντο του διαδραματίζουν εξέχοντα ρόλο, καθώς επιτυγχάνει να δημιουργήσει καλλιτεχνικές εικόνες σαν πίνακες ζωγραφικής στηριζόμενος πάντα στην αντίληψή του για το παρόν. Η εξπρεσιονιστική

² Камелия Николова, «Экспрессионистские и экспрессивно-условные тенденции в болгарском театре 1920–1930-х годов», στο *Болгарское искусство XX века*, συλλογή άρθρων-επιμέλεια Β.Н. Федотова (Μόσχα: Государственный институт искусствознания, 2015), 100, διαθέσιμο στο http://sias.ru/upload/iblock/701/bolgarskoe_iskusstvo_1_338_zvet.pdf.

³ «Γεο Μίλεβ», λήμμα στη *Уикипедия*, https://bg.wikipedia.org/wiki/Гео_Милев (Ημερομηνία πρόσβασης 25/2/2021).

⁴ Σουηδός συγγραφέας με αντικομφορμιστικό ανήσυχο πνεύμα, κοινωνικές ευαισθησίες, δεν φοβήθηκε να γράψει έργα ακόμη και για τη σύγκρουση των φύλων ή σατιρικά. Μελέτησε τη θεοσοφία και έρεπε προς τον μυστικισμό. «August Strindberg», λήμμα στην εγκυκλοπαίδεια *Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/AugustStrindberg> (Ημερομηνία πρόσβασης 25/2/2021).

⁵ Николова, «Экспрессионистские и экспрессивно-условные тенденции в болгарском театре 1920–1930х годов», 103.

αισθητική του βρίσκει ερείσματα στις περιγραφές τραγικών συγκρούσεων, στην επιστράτευση γενικευμένων εικόνων που όμως είναι έντονα φορτισμένες και τέλος από μυθολογικές αναφορές. Κεντρικός πυρήνας του έργου η οργή και ο θυμός. Κάλλιστα θα μπορούσε να μετονομαστεί σε ποίημα του θυμού, ενώ η πλοκή χτίζεται περίτεχνα πάνω στο ζήτημα της σύγκρουσης.

Γενικά, το ποίημα είναι απρόσωπο και γενικευμένο. Θυμίζει έναν καταγεγραμμένο επιγραμματικό κατάλογο παρέχοντας μια στατική εικόνα του κόσμου που απαριθμεί πόλεις, χωριά, επαγγελματικές ιδιότητες, συναισθήματα και τοπία. Ακόμη και οι μυθολογικές αναφορές σε ήρωες δεν είναι τόσο προσωποποιημένες, αλλά έμφαση δίνεται μόνο στην κοινωνική τους διάσταση και το συμβολισμό τους. Η μοναδική ιστορική προσωπικότητα που έχει εξατομικευμένη εικόνα μέσα στο ποίημα είναι ο παπα-Ανδρέας.

Πρόκειται για τον Αντρέι Ιβανόφ⁶ που διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στα γεγονότα της εξέγερσης ως επιδέξιος διοικητής. Κατά την καταστολή της εξέγερσης «ο Κόκκινος Παπάς» („червения поп“) ³³ συνελήφθη και απαγχονίστηκε στις 30 Σεπτεμβρίου του 1923. Τον κρέμασαν «χωρίς σταυρό και χωρίς τάφο!»³⁴, όμως φαινόταν «στο στήθος του ο σταυρός του Χριστού»³⁵ („на гърдите Христовия кръст“). Ο σταυρός που φορά αντιπροσωπεύει την αυτοθυσία και ταυτοχρόνως την υπόσχεση για σωτηρία. Πεθαίνει «δίχως να κοιτάξει κατά τον ουρανό» („без да погледне небето“)³⁶ γιατί οι άνθρωποι δεν πρέπει να περιμένουν θεόσταλη βοήθεια, αφού έχουν δημιουργηθεί ελεύθεροι να επιλέγουν το ποιόν των πράξεών τους. Ο εκπρόσωπος του Θεού, ο παπα-Ανδρέας, δεν απεβίωσε απορρίπτοντας την ιδέα της θρησκείας, αντιθέτως θυσιάζεται για τους συνανθρώπους του δείχνοντας παράλληλα ατρόμητος και αγέρωχος. Επιδιώκει να προβάλλει την ιδέα ότι η θυσία για μια δικαιότερη κοινωνία είναι μονόδρομος. Η αποδόμηση και ολική καταστροφή της καθεστηκυίας τάξης θα σημάνει τον ερχομό ενός νέου ξεκινήματος με γερά θεμέλια. Εξάλλου και στη Γένεση στην Αγία Γραφή περιγράφονται τουλάχιστον δυο καταστροφές⁷ όπου το ανθρώπινο γένος αναγκάστηκε να αρχίσει εκ του μηδενός.

Ο ποιητής στη συνέχεια φαίνεται να αποκηρύσσει τον Θεό, ωστόσο δεν αποσκοπεί στην άρνηση του Χριστού αλλά της επίσημης θρησκείας που έχει παρεκκλίνει της ηθικότητας, αφού ο κόσμος στον οποίο ζει και περιγράφει δεν διαπνέεται από τίποτα το θείο πλέον. Άλλωστε παραθέτει και τους θεούς των πιο αντιπροσωπευτικών θρησκειών⁸ ως ένδειξη καθολικού προβλήματος και όχι μόνο της Βουλγαρίας. Επιρρίπτει μέρος της ευθύνης στις θρησκείες για την εδραίωση της κακής κατάστασης και του αμοραλισμού.

Όπως προαναφέρθηκε, το εν λόγω ποίημα δεν διαθέτει μόνο πρωτότυπο περιεχόμενο, αλλά και ρηξικέλυθη μορφή αναφορικά με τον σχηματισμό και τη διάταξη των στίχων του. Δεν υπάρχει η συνήθης συντηρητική και αυστηρή δομή και δεν τίθενται οι στροφές σε απόλυτη συμμετρία. Ο Μίλεβ χρησιμοποιεί γεωμετρικούς σχηματισμούς σαν να ζωγραφίζει μέσω των γραμμάτων και των σημείων στίξης. Η διαίρεση και η ιδιαίτερη διάταξη των στίχων ολοφάνερα αυξάνει τη δυναμική τους και απομακρύνεται από την αισθητική παράδοση και τους κανόνες της. Συγχρόνως, ακόμα και η σύνταξη και το λεξιλόγιο του Μίλεβ είναι απαλλαγμένα από τα συνήθη στερεότυπα. Συναντάμε στο «Σεπτέμβρη» εκφράσεις *ακατέργαστες* και *σκληρές* όπως «издигнали пъп срещу небето» ή «Захрачи и плю» που παρόμοιες δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ποτέ άλλοτε σε ποίημα της εποχής, ωστόσο η επιλογή

⁶ «Иванов, Андрей (священник)», λήμμα στη *Википедия*, [https://ru.wikipedia.org/wiki/Иванов,_Андрей_\(священник\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Иванов,_Андрей_(священник)) (Ημερομηνία πρόσβασης 26/2/2021).

³³ σ. 124.

³⁴ Στο ίδιο.

³⁵ σ. 125.

³⁶ σ. 126.

⁷ Κεφ. 6-9, ο κατακλυσμός του Νώε, κεφ. 11, ο Πύργος της Βαβέλ.

⁸ «Пантодънаме Дѣа, Γιούπιτερ, Аурѡ Μάντζα, Ъνтра, Тот, Ра, Гιεχωβά, Σαβαώθ», σ. 132.

τους βασίζεται αποκλειστικά στη νοηματική δυναμική τους. Ταυτόχρονα όμως συνυπάρχουν λόγιες και αρχαϊκές εκφράσεις όπως «С нами бог», «слог» και «от Правдата обетован нам» που εξισορροπούν την παρέκκλιση. Η απουσία ομοιοκαταληξίας στο ποίημα δεν εμποδίζει τη μελωδικότητα των στίχων και την εσωτερική αρμονία. Ο Μίλεβ με συνεχή επαναλαμβανόμενα μοτίβα προθέσεων (όπως без/с), αποσπασματικά ζευγάρια ομοιοκατάληκτων λέξεων κατάλληλα συστοιχισμένων (роб /гроб, сърце / ръце, κ.ά.) πετυχαίνει το ρυθμό και το ποίημά του τέρπει τον αναγνώστη διασφαλίζοντας παράλληλα και μια τεχνικά ασυνήθιστη ισορροπία.

Αυτός που πρωτοήρθε σε επαφή με την αντικομορμιστική ποίηση του Μίλεβ και την κατέστησε γνωστή – εκτός συνόρων Βουλγαρία-, ήταν ο Γιάννης Ρίτσος. Ιδιαίτερα αγαπητός ποιητής σε Ελλάδα και εξωτερικό, πολυβραβευμένος και με δυνατή επιρροή στα ποιητικά δρώμενα. Σε ένα από τα ταξίδια του στη Βουλγαρία (1958) μαθαίνει για τον «Σεπτέμβρη» και το άδοξο τέλος του δημιουργού του. Συγκινείται και στη μνήμη του γράφει το «Γαλάζιο Ποίημα» που επικεντρώνεται στη ζωή και το όραμα του ποιητή. Κυρίαρχο μοτίβο του ποιήματος το γαλάζιο, χρώμα του ουρανού, της όμορφης απεραντοσύνης, της αισιοδοξίας, της γαλήνης και της ελευθερίας. Γαλάζιο ήταν και το χρώμα των ματιών του Γκέο Μίλεβ. Αν και μονόφθαλμος, διέκρινε καλύτερα απ' όλους την αλήθεια του κόσμου. Πρόκειται για ένα ποίημα που συγκινεί τον αναγνώστη. Είναι ήρεμο, μελαγχολικό, γεμάτο ανθρωπιά, καλοσύνη και ελπίδα. Είναι η καθαρή ματιά του Ρίτσου που είδε πέρα από την οργή, το πραγματικό όραμα του Βούλγαρου ποιητή, τον αλτρουισμό και την αγάπη για τον συνάνθρωπο. Ίσως θα μπορούσε να θεωρηθεί η τρυφερή εκδοχή του «Σεπτέμβρη». Σαν παραμύθι διηγείται τη ζωή και τα πιστεύω του Μίλεβ, που ωστόσο δεν πέθαναν ποτέ γιατί απλούστατα στο μουσείο βρίσκεται ως έκθεμα το γαλάζιο «ψεύτικο» μάτι του ποιητή που εντούτοις θυμίζει σε όλους πως τα πραγματικά «γαλάζια» όνειρα για έναν καλύτερο κόσμο δεν πεθαίνουν ποτέ...όσες αδικίες ή κακουχίες βιώσουν.

Το ποίημα συμπεριλήφθηκε στα «Επικαιρικά» (ποιήματα, τ. Ε') των εκδόσεων Κέδρος το 1975, δηλαδή ένα χρόνο μετά την πτώση της δικτατορίας στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, η πρώτη επίσημη -έστω αποσπασματική- εμφάνιση του «Σεπτέμβρη» στους λογοτεχνικούς κόλπους της Ελλάδας πραγματοποιείται το 1971 στην ποιητική ανθολογία του Άρη Δικταίου κατά τη διάρκεια του στρατιωτικού καθεστώτος και της πλήρους ανελευθερίας του λόγου. Θα ακολουθήσει μια μετάφραση ολόκληρου του έργου από τον Γιώργο Σαραντή το 1974, δηλαδή περίπου λίγο μετά την πτώση των Συνταγματαρχών και της επικείμενης πολιτικής αστάθειας, και εν συνεχεία άλλες εκδόσεις, όπως αυτή σε μετάφραση Μίλκο Τσόνεφ και απόδοσης Έλλης Παιονίδου (1980), με μια πιο πρόσφατη από τον Κώστα Μπαρμπούτη (2019).

Ο «Σεπτέμβρης» κατάφερε να ξεπεράσει τα σύνορα της Βουλγαρίας βρίσκοντας παγκόσμια απήχηση. Ωστόσο είναι ιδιαιτέρως ενδιαφέρον το γεγονός πως υπάρχουν τέσσερις διαφορετικές μεταφράσεις του ίδιου έργου στην Ελλάδα, ενώ οι προαναφερθέντες μεταφραστές δεν βασίστηκαν ούτε επηρεάστηκαν από αποδόσεις των προγενέστερών τους. Διαφαίνεται μια έντονη και ένθερμη ενασχόληση με το εν λόγω ποίημα. Παρόλα αυτά, ο «Σεπτέμβρης» βρέθηκε σε περίοπτη θέση μόνο την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) και της επερχόμενης αποκατάστασης της δημοκρατίας με την υιοθέτηση κάποιων «ελαφρά» σοσιαλιστικών-κοινωνικών μεταρρυθμίσεων (1981). Αργότερα τέθηκε πάλι στο περιθώριο. Ενδεχομένως το υποφώσκον ιδεολογικό πρόσημο τόσο του ποιήματος όσο και οι πολιτικές πεποιθήσεις των μεταφραστών του σε συνδυασμό πάντα με την πολιτική σκηνή στη χώρα ήταν τα στοιχεία που διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στην ανάδειξή του. Ίσως αυτό εξηγεί το γεγονός πως καμία ελληνική μετάφραση δεν είναι αντάξια του πρωτοτύπου. Οι Έλληνες μεταφραστές εστίασαν στο ιδεολογικό υπόβαθρο του «Σεπτέμβρη» παραμελώντας εντελώς τις λογοτεχνικές του αρετές και τις όποιες καινοτομίες του. Θεώρησαν σημαντικότερη την προβολή και την διάδοση των κοινωνικών μηνυμάτων του Μίλεβ, παρά το ύφος, την τεχνοτροπία και τα κάλλη της ποίησης του. Εν μέρει αναμενόμενο, καθώς η Ελλάδα είχε

δεινοπαθήσει από εξορίες, βασανιστήρια και ανελευθερία λόγου, ενώ το αναγνωστικό της κοινό φαίνεται να είχε ανάγκη για τέτοιου είδους αναγνώσματα. Σε κανέναν πρόλογο των ελληνικών μεταφράσεων δεν εξαιρείται το ποιητικό ταλέντο του Μίλεβ, αλλά αντιθέτως προωθούνται και ενισχύονται οι αριστερές ιδέες.

Ο Άρης Δικταίος προλογίζοντας την «Ανθολογία Βουλγαρικής Ποίησης» τονίζει την ανάγκη της διάδοσης της βαλκανικής λογοτεχνίας και δη των γειτόνων μας Βούλγαρων, καθώς διαθέτουν ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον πνευματικό παρελθόν, εντελώς άγνωστο στους Έλληνες. Ο Δικταίος με εμπνευστή τον Ντιμίταρ Ντίμοφ «που είχε οραματιστεί μια ένωση συγγραφέων στα βαλκάνια»⁹ και με γνώμονα την αγάπη του για τον άνθρωπο, την ελευθερία και την ιδιότητα του ποιητή, συμπεριλαμβάνει τον «Σεπτέμβρη» στην ανθολόγηση. Αρωγός του ο Στέφαν Γκέτσεφ που επιμελείται τις μεταφράσεις¹⁰.

Ακολουθεί το εγχείρημα του Σαραντή με ξεκάθαρες μη ποιητικές παρατηρήσεις. Διαβάζοντας τον πρόλογο του βιβλίου του ο αναγνώστης ενδεχομένως να νιώσει άβολα με το δηκτικό ύφος και τις άτεγκτες τοποθετήσεις του αναφορικά με τις αριστερές πεποιθήσεις του. Ο πρόλογός του μοιάζει περισσότερο με μια φανατισμένη προσπάθεια προπαγανδισμού, παρά με πρόλογο σε λογοτεχνικό βιβλίο. Αυτό σχετίζεται με το γεγονός πως ο Μίλεβ μεταφράστηκε και εκδόθηκε μόνο από αριστερούς εκδοτικούς οίκους παγκοσμίως. Ο Σαραντής πλέκει το εγκώμιο του ποιητή με γλαφυρό, εξεζητημένο και πομπώδες ύφος (πάντα σε επίπεδο ιδεολογίας), δηλαδή διαμετρικά αντίθετο με τη στάση και το στυλ γραφής του ποιητή. Οξύμωρο, αλλά ο μεταφραστής διακατέχεται από έπαρση και υπέρμετρο ζήλο, ενώ ο δημιουργός από ταπεινότητα και ανθρωπιά.

Αντίθετα, ο Βεσελίν Αντρέγεφ¹¹ προλογίζει το έργο των Τσόνεφ-Παιονίδου κόσμια εμμένοντας στα χαρακτηριστικά της ιδιουσγκρασίας του Μίλεβ που καθιστούν το ποίημά του μοναδικό. «Πνεύμα φιλελεύθερο, απείθαρχο, αντιμοναρχικό» είναι κάποια από τα γνωρίσματα που του προσδίδει¹². Παρατηρεί πως ο ποιητής βιώνει τις κακουχίες του κόσμου ως δικές του, ενώ είναι υπέρμαχος των ιδεών της παγκόσμιας αδελφοσύνης, ανθρωπιάς και ειρήνης. Αναφορικά με την τέχνη του τονίζει πως δεν μιμείται κανένα. Όπως απείθαρχο είναι το πνεύμα του, έτσι είναι και η διάταξη των στίχων του. Σκληρές λέξεις που κρύβουν φιλοσοφικούς στοχασμούς και αποτυπώνουν άγριες εικόνες. Στίχοι που εμπεριέχουν οργή και δύναμη, από έναν κατά τ' άλλα ευαίσθητο και ευαίσθητοποιημένο ποιητή.

Τριανταπέντε χρόνια αργότερα, μετά την πρώτη Ανθολογία του Δικταίου, το 2006 εκδίδεται η ανθολογία βαλκανικής ποίησης «Αίμος» που κυκλοφόρησε σε επτά βαλκανικές χώρες. Προς έκπληξη απουσιάζει ο Μίλεβ που μέχρι τότε θεωρούνταν κλασικός. Αναφέρεται πως η επιλογή των ποιητών και των έργων τους ήταν αποτέλεσμα «εθνικής επιτροπής» που κατέτασσε τα ποιήματα παράλληλα με τα καίρια ιστορικά γεγονότα της εποχής¹³. Δυστυχώς τα αξιόλογα ποιήματα πολλά και οι σελίδες τις ανθολογίας περιορισμένες. «...έχουμε τη συναίσθηση ότι η προσφερόμενη Ανθολογία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κάτι τελειωμένο. Είναι απλώς μια προσπάθεια για ένα έργο που ευχόμαστε να το συνεχίσουν άλλοι στο μέλλον...». Και το βιβλίο αυτό επίσης αφιερωμένο στη μνήμη του Στέφαν Γκέτσεφ που πρώτος οραματίστηκε μια βαλκανική ανθολογία με σκοπό την ουσιαστική επικοινωνία των γειτονικών χωρών.¹⁴

Το 2019 εκδίδεται το βιβλίο του Μπαρμπούτη με τον «Σεπτέμβρη». Στα προλογικά αναφέρει πως για να γνωρίσει κάποιος έναν λαό, δεν φτάνει να ξέρει μόνο την ιστορία του. Η κουλτούρα του είναι εξίσου σημαντική και η ποίηση φαίνεται να είναι ένας διαχρονικός τρόπος

⁹ Diktaios 1971: 9

¹⁰ Diktaios 197: 8

¹¹ Tsonef, Paionidou 1981

¹² Tsonef, Paionidou 1981: 8

¹³ Αίμος, σ. 16

¹⁴ Αίμος, σ. 16

έκφρασης της ψυχής του. Αναφέρει πως η εθνική ποίηση της Βουλγαρίας έχει τις ρίζες της στον λαϊκό πολιτισμό, δηλαδή το δημοτικό τραγούδι¹⁵, ακριβώς όπως συμβαίνει και στην ελληνική. Ίσως οι ομοιότητες των δύο λαών να είναι ακόμη περισσότερες. Συνεχίζει με τη σκιαγράφηση της προσωπικότητας του Μίλεβ κατατάσσοντάς τον στην κατηγορία των σπουδαίων ποιητών που έκαναν τα πρώτα τους βήματα στο καλλιτεχνικό ρεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού¹⁶. Η τοποθέτηση αυτή παραγκωνίζει πάλι το πηγαίο ταλέντο του ποιητή και για άλλη μια φορά φέρνει στο επίκεντρο την αριστερή ιδεολογία.

Στην ουσία ο «Σεπτέμβρης» αποδεικνύεται ένα πολύπλοκο-πολύπλευρο έργο με διαχρονικά μηνύματα και ιδιαίτερη ομορφιά. Ο εκάστοτε επίδοξος μεταφραστής του οφείλει να είναι αμερόληπτος πολιτικά, εξαιρετικός γνώστης τόσο της βουλγαρικής και της ελληνικής γλώσσας όσο και των βασικών κανόνων της λογοτεχνίας. Είναι άδικο για τον ποιητή να εκθειάζεται μόνο το περιεχόμενο του έργου και όχι η μοναδική σύλληψη της τεχνοτροπίας του. Χάνεται η ουσία, η ομορφιά και η πραγματική σημασία της ποίησης. Εν τέλει το μόνο που μας εντυπώνεται είναι: «Γκέο Μίλεβ τον έλεγαν. Έγραψε το ‘Σεπτέμβρη’. Τίποτ’ άλλο δεν ξέρω.»¹⁷ Κι ας γράφτηκαν «Γαλάζια ποιήματα» στο όνομά του γιατί «Είτανε ένας άνθρωπος που αγαπούσε τον κόσμο», αλλά και την τέχνη...

Βιβλιογραφία:

TRANSLATIONS

Greek

Diktaios 1971: Δικταίος, Άρης. *Ανθολογία Βουλγαρικής Ποίησης* [*Anthology of Bulgarian Poetry*]. Athens: Dodoni, 1971 (partial)

Sarantis 1974: Γκέο Μίλεφ. *Σεπτέμβρης*, transl. Σαραντής [Geo Milef, *September*], Γιώργης. Athens: Tymphi, 1974 (partial)

Tsonef, Paionidou 1981: Γκέο Μίλεφ. *Σεπτέμβρης, ποιήματα και πεζά* [Geo Milef, *September, poems and prose*], transl. Τσόνεφ, Μίλκο; Παιονίδου, Έλλη. Athens: Synhroni Epohi, 1981 (full) <<http://geo.stzagora.com/prevodi.html>>, <<https://geomilev.com/geo-milev/tvorchestvo/>> (Access: 26.05.2021)

Barboutis 2019: Μπαρμπούτης, Κώστας. *Ανθολογία της Βουλγαρικής Ποίησης* [*Anthology of Bulgarian Poetry*]. Athens: Odos Panos, 2019 (partial)

English

Tempest 1961: Geo Milev. *September*, transl. Tempest, Peter. Sofia: Foreign Languages Press, 1961. <<http://geo.stzagora.com/prevodi.html>>, <<https://geomilev.com/geomilev/tvorchestvo/>> (Access: 26.05.2021)

https://blitz.bg/obshtestvo/pazyat-v-khranilishche-okoto-na-geo-milev_news35677.html
<https://www.re4nik.com/sofiya-natsionalen-muzey-na-revolyutsionnoto-rabotnichesko-dvizhenie-v-balgariya/geografia/statia>

¹⁵ σ. 8, Μπαρμπούτης, Κώστας. «Ανθολογία της Βουλγαρικής Ποίησης», Οδός Πανός, Αθήνα, 2019

¹⁶ σ.11 Μπαρμπούτης, Κώστας. «Ανθολογία της Βουλγαρικής Ποίησης», Οδός Πανός, Αθήνα, 2019

¹⁷ σ.16 από το γαλάζιο ποιημα, Γκέο Μίλεφ. *Σεπτέμβρης, ποιήματα και πεζά* [Geo Milef, *September, poems and prose*], transl. Τσόνεφ, Μίλκο; Παιονίδου, Έλλη. Athens: Synhroni Epohi, 1981 (